

4ο ΓΕΛ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΤΜΗΜΑ 3ο

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΕΝΟΤΗΤΑ : ΤΑ ΦΥΛΑ ΣΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΘΕΜΑ: ΤΑ ΦΥΛΑ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ

ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ ΠΑΥΛΟΣ

ΝΙΤΣΙΑΚΟΣ ΡΑΦΑΗΛ

ΠΑΠΠΑΣ ΣΠΥΡΟΣ

Α΄ ΤΕΤΡΑΜΗΝΟ 2011-2012

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑ

• Κ. ΒΑΡΝΑΛΗΣ:

ΟΙ ΜΟΙΡΑΙΟΙ (Κ.Ν.Λ. Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ, σελ. 479)

• ΑΛ. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ:

Η ΦΟΝΙΣΣΑ (Κ.Ν.Λ. Β΄ ΛΥΚΕΙΟΥ, σελ. 43-56)

- ✓ Ποιες είναι οι κοινωνικές συνθήκες που οδηγούν τους ήρωες των παραπάνω έργων στο περιθώριο της ζωής;
- ✓ Ποιοι ρόλοι και στερεότυπα για τα δύο φύλα, αναπαράγονται, κρίνονται ή ανατρέπονται στα παραπάνω κείμενα;
- ✓ Ποια διαφοροποίηση διαπιστώνετε στον τρόπο με τον οποίο ο άντρας και η γυναίκα παρουσιάζονται να δρουν και να αλληλεπιδρούν με το κοινωνικό τους περιβάλλον; Πώς καταγράφονται εκφραστικά αυτές οι διαφοροποιήσεις;
- ✓ Εντοπίστε τα χαρακτηριστικά της γραφής του κάθε λογοτέχνη μέσα από τα συγκεκριμένα έργα τους. Πώς χειρίζονται το ψυχογραφικό υπόβαθρο των ηρώων τους; Με ποιους λογοτεχνικούς τρόπους το υποστηρίζουν;

Λίνα λόγια για τον Κ. ΒΑΡΝΑΛΗ και το έργο του

Ο **Κώστας Βάρναλης** ήταν Έλληνας λογοτέχνης. Έγραψε ποιήματα, αφηγηματικά έργα, κριτική και μεταφράσεις. Τιμήθηκε το 1959 με το Βραβείο Ειρήνης του Λένιν.

Γεννήθηκε στον Πύργο (Μπουργκάς) της Βουλγαρίας το 1884, όπου βίωσε το κλίμα του ελληνοτουρκικού πολέμου του 1897. Το επίθετό του, αν όχι καλλιτεχνικό δηλώνει καταγωγή από τη Βάρνα όπου έμεναν πολλοί Έλληνες. (Το επίθετο του πατέρα του ήταν Μπουμπούς.) Το 1898 τέλειωσε το Ελληνικό Σχολείο και συνέχισε την εκπαίδευσή του στα Ζαρίφεια διδασκαλεία της Φιλιππούπολης και έπειτα με την υποστήριξη του Μητροπολίτη Αγκιάλου ήρθε στην Αθήνα για να σπουδάσει Φιλολογία όπου και πήρε μέρος στη διαμάχη για το Γλωσσικό Ζήτημα ως υποστηρικτής των δημοτικιστών. Το 1907 συμμετείχε στην ίδρυση του ποιητικού περιοδικού Ηγησώ, το οποίο κυκλοφόρησε δέκα τεύχη.

Το 1908 πήρε το πτυχίο του από το Πανεπιστήμιο Αθηνών και άρχισε να εργάζεται στην εκπαίδευση στην αρχή στο ελληνικό διδασκαλείο του Πύργου (Μπουργκάς) σε ηλικία δεκαοχτώ ετών και στη συνέχεια στην Ελλάδα (στην Αμαλιάδα) και μεταξύ άλλων στην Ανωτάτη Παιδαγωγική Ακαδημία Αθηνών. Διετέλεσε για πολλά χρόνια καθηγητής μέσης εκπαίδευσης ενώ εργάστηκε για βιοποριστικούς λόγους και ως δημοσιογράφος.

Από το 1910 άρχισε να ασχολείται με τη λογοτεχνική μετάφραση και ως το 1916 ολοκλήρωσε τους Ηρακλείδες του Ευριπίδη, τον Αίαντα του Σοφοκλή, τα Απομνημονεύματα του Ξενοφώντα και τον Πειρασμό του Αγίου Αντωνίου του Φλωμπέρ. Μετά το δεύτερο Βαλκανικό Πόλεμο, στον οποίο πήρε μέρος, φοίτησε στο Διδασκαλείο Μέσης Εκπαίδευσης του Γληνού.

Το 1919 πήγε στο Παρίσι με υποτροφία και παρακολούθησε μαθήματα φιλοσοφίας, φιλολογίας, κοινωνιολογίας και αισθητικής. Τότε προσχώρησε στον μαρξισμό και τον διαλεκτικό υλισμό και αναθεώρησε τις προηγούμενες απόψεις του για την ποίηση, τόσο σε θεωρητικό, όσο και σε πρακτικό επίπεδο. Καρπός αυτής της στροφής στάθηκε το ποίημα Προσκυνητής.

Το καλοκαίρι του 1921 έγραψε στην Αίγινα Το Φως που καίει, που εξέδωσε ένα χρόνο αργότερα στην Αλεξάνδρεια με το ψευδώνυμο Δήμος Τανάλιας. Το 1922 δημοσίευσε επίσης τους Μοιραίους στο περιοδικό Νεολαία και τη Λευτεριά στο περιοδικό Μούσα.

Το 1924 δίδαξε νεοελληνική λογοτεχνία στην Παιδαγωγική Ακαδημία υπό τη διεύθυνση του Γληνού.

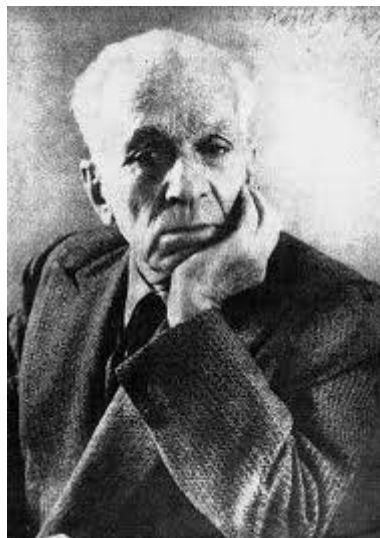
Το 1926 παύτηκε από τη θέση του ως καθηγητή της Παιδαγωγικής Ακαδημίας, με αφορμή ένα δημοσίευμα της Εστίας που δημοσίευσε ένα απόσπασμα από Το φως που καίει. Ο Βάρναλης στράφηκε στη δημοσιογραφία και έφυγε για τη Γαλλία ως ανταποκριτής της Προόδου. Το 1927 τύπωσε τους Σκλάβους Πολιορκημένους. Το 1929 παντρεύτηκε την ποιήτρια Δώρα Μοάτσου. Το 1932 εξέδωσε την Αληθινή απολογία του Σωκράτη.

Το 1935 πήρε μέρος ως αντιπρόσωπος των Ελλήνων συγγραφέων στο Συνέδριο Σοβιετικών Συγγραφέων στη Μόσχα και μετά εξορίστηκε στη Μυτιλήνη και τον Άγιο Ευστράτιο. Στην Κατοχή έλαβε μέρος στην Εθνική Αντίσταση, ως μέλος του ΕΑΜ.

Το 1956 τιμήθηκε από την Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών και το 1959 τιμήθηκε με το βραβείο Λένιν. Είχαν προηγηθεί μεταξύ άλλων εκδόσεις των έργων του Ζωντανοί άνθρωποι, Το Ημερολόγιο της Πηνελόπης, Ποιητικά, Διχτάτορες, Αισθητικά-Κριτικά (δύο τόμοι).

Το 1965 εκδόθηκε η τελευταία ποιητική συλλογή του με τίτλο Ελεύθερος κόσμος και το 1972 το θεατρικό έργο Άτταλος ο Γ΄. Υπήρξε συνεργάτης σε πολλά περιοδικά και εγκυκλοπαίδειες μεταξύ των οποίων και στη Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια.

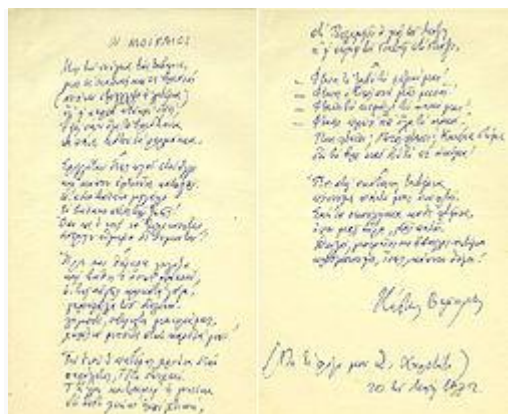
Πέθανε στις 16 Δεκεμβρίου 1974.

Έργο

Το έργο του είναι γραμμένο στη δημοτική και έχει καλά επιμελημένη μορφή και πλαστικότητα στην έκφραση. Χαρακτηρίζεται από θερμή λυρική φαντασία και σατιρική διάθεση με ενδιαφέρον για τον σύγχρονο άνθρωπο. Η ποίηση του, ιδιαίτερα, χαρακτηρίζεται από έντονο «διονυσιασμό», παιχνιδιάρικη διάθεση και βαθύ μουσικό αίσθημα που συνδυάζεται άριστα με τη σάτιρα, ενώ θεωρείται ένας από τους κυριότερους αριστερούς εργάτες της γλώσσας στην Ελλάδα. Ο Βάρναλης διατήρησε την ποιητική αλλά και την ανθρώπινη εγρήγορσή του μέχρι τα βαθιά του γεράματα.

Ποίηση

«Οι μοιραίοι», χειρόγραφο του ποιητή

- ✓ **Ποιητικές συνθέσεις**
  - Ο Προσκυνητής (1919)
  - Το Φώς που καίει (Αλεξάνδρεια 1922 με το ψευδώνυμο Δήμος Τανάλιας). Το 1933 επανατυπώθηκε στην Αθήνα με αναθεωρήσεις.
  - Σκλάβοι Πολιορκημένοι (1927)
- ✓ **Ποιητικές συλλογές**
  - Κηρήθρες (1905)
  - Ποιητικά (1956)
  - Ελεύθερος κόσμος (1965)
  - Οργή λαού (1975)
- ✓ **Πεζά και κριτικά έργα**
  - Ο λαός των μουνούχων (Φιλ.ψευδ. Δήμος Τανάλιας) (1923)
  - Ο Σολωμός χωρίς μεταφυσική (1925)
  - Η Αληθινή απολογία του Σωκράτη (1931)
  - Αληθινοί άνθρωποι (1938)
  - Το ημερολόγιο της Πηνελόπης (1947)
  - Πεζός λόγος (1957)

- Σολωμικά (1957)
  - Αισθητικά Κριτικά Α και Β (1958)
  - Άνθρωποι Ζωντανοί - Αληθινοί (1958)
  - Οι δικτάτορες (1965)
  - Φιλολογικά Απομνημονεύματα (1980)
- ✓ **Θέατρο**
- Άτταλος ο Τρίτος (1972)
- ✓ **Μεταφράσεις**
- Αριστοφάνης - Βάτραχοι
  - Αριστοφάνης - Εκκλησιάζουσες
  - Αριστοφάνης - Ιππείς
  - Αριστοφάνης - Λυσιστράτη
  - Αριστοφάνης - Πλούτος
  - Ευριπίδης - Ιππόλυτος
  - Ευριπίδης - Τρωαδίτισσες
  - Κινέζικα τραγούδια
  - Μολιέρος - Μισάνθρωπος
  - Ευγένιος Ποτιέ - Η Διεθνής

Το ποίημα «ΟΙ ΜΟΙΡΑΙΟΙ»

Το ποίημα του Βάρναλη «Οι μοιραίοι» πρωτοδημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Μαύρος Γάτος*, το 1922, την ίδια χρονιά με *Το Φως που καίει*, τη συλλογή που σηματοδότησε τη στράτευση του ποιητή στο μαρξισμό. Ο κοινωνικός στόχος του ποιήματος είναι σαφής: ν' απεικονίσει με τα πιο σκληρά χρώματα τη δυστυχία των απόκληρων της ζωής.

Το ποίημα είναι αφηγηματικό και ανήκει στην τεχνοτροπία του ρεαλισμού. Είναι γραμμένο σε ιαμβικό μέτρο και ξετυλίγεται σε έξι εξάστιχες στροφές. Αξίζει να αναφερθεί ότι "Οι μοιραίοι" μελοποιήθηκαν από το μουσικοσυνθέτη Μίκη Θεοδωράκη.

Το περιεχόμενο του ποιήματος σχολίασε ο ίδιος ο Βάρναλης στη συναγωγή μελετών *Αισθητικά-Κριτικά* (τόμ. Β'): **«Το ποίημα χτυπάει εκείνη τη μερίδα του λαού, που δεν μπορεί να βρει την αιτία της δυστυχίας της κι αυτοεγκαταλείπεται στη μοίρα της, περιμένοντας να σωθεί από κανένα «θάμα». Αν άλλότες οι μοιραίοι άνθρωποι ήταν περισσότερο και τώρα λιγότεροι, δεν είναι θέμα για συζήτηση. Το γεγονός είναι πως υπάρχουν... Το χτύπημα των μοιραίων είναι ανάγκη να γίνεται ακόμα εώς ότου «ξυπνήσουμε νεκροί».**

Γενικά έχει διατυπωθεί πως ο Βάρναλης με αυτό το ποίημα δείχνει την έντονη συμπάθεια του και κατανόηση για τους ανθρώπους του περιθωρίου ή της φτωχολογιάς, ανάμεικτη όμως με μια δόση κριτικής για το αίσθημα παραίτησης και απαισιοδοξίας, για τη «δειλία» και την απουσία βούλησης, για την άλογη προσμονή ενός θαύματος που θα τους λυτρώσει από τα βάσανά τους.

Σίγουρα εντοπίζει κανείς την μεγάλη αντίθεση της «υπόγειας ταβέρνας» με την φύση, τον ήλιο, την γαλάζια θάλασσα, το δειλινό, που «λάμπουν μακριά μας, χωρίς να μπουν στην καρδιά μας». Με αυτό τον τρόπο ο Βάρναλης προσπαθεί να σχηματοποιήσει αυτό το μάταιο και ατέρμονο κλείσιμο στα «υπόγεια» του εαυτού μας μπροστά στις δυσκολίες, στη ματαιόπονη αυτή ενασχόληση με όλα τα προβλήματα μας που μας περιορίζει σε αυτή την αιώνια «γκρίνια» και δεν μας αφήνει έτσι να βρούμε και να βρούμε ξανά τον «ήλιο» που λάμπει έξω και την «γαλάζια θάλασσα».

Ο ποιητής δεν αναφέρεται μονάχα στους θαμώνες μιας υπόγειας ταβέρνας, αλλά σε κάθε άνθρωπο που πνίγεται μέσα στην ζωή του, στον καθένα από μας που μπορεί να διαβάσει ώρες πολλές, να συζητά, να αναλύει τις κρίσεις και τα προβλήματα, να καταριέται την μοίρα του, αλλά που δεν κάνει ούτε ένα μικρό βήμα για να ξεφύγει.

«Το πιο γνωστό από τα ποιήματά του Βάρναλη, «Οι μοιραίοι», είναι ένα σιγαλόφωνο παράπονο, μια θλίψη για τη ζωή της φτωχολογιάς. Μισούσε το στόμφο. Και, φυσικά, και το στερνό ψίχουλο της μεταφυσικής. Είχε στυλωμένα τ' αυτιά του (κι ήταν τόσο βαρήκοος που συχνά τον απέλιζε το συνομιλητή του), ολάνοιχτα τα μάτια του στα μηνύματα των καιρών. Ήταν ένας συνειδητός άνθρωπος κι ένας συνειδητός μεροκαματιάρης του πνεύματος. Δεν αγαπούσε τις αβεβαιότητες και τις εκκρεμότητες που δημιουργούν οι νεφελοκοκκυγίες στ' ακοίμητα πνεύματα». (Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, «Συντομογραφία του Βάρναλη, Νέα Εστία, Χριστούγεννα 1975, σελ. 17).

Ο Μ. Μ. Παπαϊωάννου επίσης έγραψε πως «μάλλον μέσα στη μεταβατική περίοδο πρέπει να τοποθετηθούν και «Οι μοιραίοι», που κλείνουν την απογοήτευση του Βάρναλη καθώς βλέπει τη φτωχολογία των εργαζομένων να μην έχουν κοινωνική και παραπέρα ταξική συνείδηση. Το ποίημα αυτό που αποπνέει συμπάθεια και που γι' αυτό δεν ανήκει στα χλευαστικά ούτε στα σατιρικά, είναι το πρώτο που στην συνέχεια θα το ακολουθήσουν αυτά που ονομάστηκαν κουτσαβάκικα ή ρεμπέτικα.»

Ποιες είναι οι κοινωνικές συνθήκες που οδηγούν τους ήρωες του συγκεκριμένου έργου στο περιθώριο της ζωής;

- ✓ **Ποιοι ρόλοι και στερεότυπα για τα δύο φύλα, αναπαράγονται, κρίνονται ή ανατρέπονται στα παρακάτω ποίημα;**
- ✓ **Ποια διαφοροποίηση διαπιστώνετε στον τρόπο με τον οποίο ο άντρας και η γυναίκα παρουσιάζονται να δρουν και να αλληλεπιδρούν με το κοινωνικό τους περιβάλλον; Πώς καταγράφονται εκφραστικά αυτές οι διαφοροποιήσεις;**
- ✓ **Εντοπίστε τα χαρακτηριστικά της γραφής του λογοτέχνη Κ. Βάρναλη μέσα από το συγκεκριμένο έργο του. Πώς χειρίζεται το ψυχογραφικό υπόβαθρο των ηρώων του; Με ποιους λογοτεχνικούς τρόπους το υποστηρίζει;**

«ΟΙ ΜΟΙΡΑΙΟΙ»

✓ Ο ποιητής με τον τίτλο του ποιήματος "Οι μοιραίοι" δηλώνει ότι θα μιλήσει για κάποιους ανθρώπους φτωχούς και δυστυχισμένους, αδικημένους από το κοινωνικό σύστημα.

Αυτοί ζουν κάτω από **άθλιες και εξευτελιστικές συνθήκες**, με χιλιάδες προβλήματα και στερήσεις. Ωστόσο, αρνούνται να δουν και να συνειδητοποιήσουν την κατάσταση στην οποία βρίσκονται, καθώς και να προσπαθήσουν ν' αλλάξουν τη μοίρα τους. **Δε βλέπουν ότι για τη δυστυχία τους δε φταίει τίποτε άλλο παρά μόνο το άδικο κοινωνικό σύστημα, αλλά πιστεύουν ότι για όλα φταίει η κακή τους μοίρα, ο θεός, ή το κρασί.**

Παραμένουν μοιρολάτρες, δειλοί και άβουλοι. Δεν προσπαθούν να κάνουν οι ίδιοι κάτι το ουσιαστικό, μια κοινωνική επανάσταση για παράδειγμα, αλλά προσμένουν τη σωτηρία τους από κάποιο θαύμα. Το θαύμα όμως αυτό δεν πρόκειται να έρθει, αν δεν καταλάβουν επιτέλους οι μοιραίοι ότι την τύχη τους οι άνθρωποι τη φτιάχνουν μόνοι τους.

Οι μοιραίοι, προσπαθώντας να βρουν την αιτία της δυστυχίας τους, προτείνουν διάφορες αιτιολογίες. Κάποιος υποστηρίζει ότι για την άσχημη ζωή που ζουν φταίει η κακή τους μοίρα, κάποιος άλλος λέει ότι φταίει ο θεός που τους μισεί, ενώ κάποιος τρίτος επιρρίπτει τις ευθύνες στους ίδιους τους μοιραίους. Τέλος, υποστηρίζεται ότι μπορεί να φταίει και το κρασί. Ωστόσο, κανείς από αυτούς δε βρίσκει την πραγματική αιτία της δυστυχίας τους, κανένα στόμα δεν έχει μιλήσει γι' αυτό το θέμα. Ο ποιητής θέλει να αφυπνιστούν μόνοι τους οι μοιραίοι και να συνειδητοποιήσουν ότι για όλα τα προβλήματά τους φταίει τελικά το άδικο κοινωνικό σύστημα και κανένας άλλος.

✓ Ο ποιητής μας δίνει την εικόνα της ταβέρνας, όπου τα βράδια συχνάζουν οι απόκληροι της ζωής. **Ο τόπος είναι σύμφωνος με τη λαϊκή προέλευση των ηρώων του.** Πρόκειται για ταβέρνα και μάλιστα υπόγεια, γεμάτη καπνούς και φωνές

των θαμώνων που έβριζαν. Σε αυτήν, όλη η παρέα, όπως κάθε βράδυ, έβρισκε καταφύγιο στο ποτό για να ξεχάσει τα βάσανά της. Ο ένας είναι σχεδόν κολλημένος δίπλα στον άλλο -λόγω της έλλειψης αρκετού χώρου και κάπου- κάπου έφτυνε για τη μοίρα του να βρίσκεται εκεί μέσα και να μπορεί να διασκεδάσει μόνο σε αυτό το άθλιο καταγώγιο. Η ζωή τους φαινόταν τόσο βασανιστική και όσο και αν προσπαθούσαν δεν μπορούσαν να βρουν τίποτε θετικό σ' αυτήν. **Με λυρικό τρόπο ο ποιητής αναφέρεται στον ήλιο, το ωραίο χρώμα της θάλασσας, το βάθος του απέραντου ουρανού την ωραία αυγή και τα χρώματα**

του δειλινού, σε όλες τις ομορφιές της φύσης που μπορεί να απολαύσει κάθε άνθρωπος, εκτός όμως από τους απόκληρους. Γιατί αυτοί έχουν άλλα να τους βασανίζουν και δεν έχουν τη διάθεση και το κουράγιο να τα απολαύσουν.

✓ Όλοι αυτοί οι πονεμένοι άνθρωποι κουβαλούν ο καθένας το δικό του βάρος, είτε εξαιτίας ενός **παράλυτου πατέρα**, είτε εξαιτίας μιας **άρρωστης γυναίκας**, είτε εξαιτίας ενός **φυλακισμένου γιου**, είτε τέλος εξαιτίας μιας **κόρης που έχει περιθωριοποιηθεί για κοινωνικό-ηθικούς λόγους**. Με πολύ ρεαλιστικούς όρους ο ποιητής μιλάει για τον παράλυτο πατέρα κάποιου από την παρέα, για τη γυναίκα κάποιου άλλου που λιώνει από τη φυματίωση, μια πολύ σοβαρή ασθένεια, για το γιο του Μάζη που βρίσκεται φυλακισμένος στο **Παλαμήδι**, καθώς και για την κόρη του Γιαβή, η οποία ζει στο **Γκάζι**, μια κακόφημη συνοικία της εποχής, όπου υπήρχαν πορνεία. Είναι χαρακτηριστικός ο τρόπος με τον οποίο ο ποιητής διαφοροποιεί τα δύο φύλα της νεαρής ηλικίας (γιός - φυλακή, κόρη - πόρνη: προσφιλείς δραστηριότητες νέων σε μια περιθωριακή κοινωνία) και το πώς αντιμετωπίζει ισοδύναμα τους μεγαλύτερους ηλικιακά αποδίδοντας τους κοινές αιτίες δυστυχίας (: παραλυσία πατέρα και αρρώστια γυναίκας).

✓ **"Στο Παλαμήδι ο γιος του Μάζη κι η κόρη του Γιαβή στο Γκάζι"**: Στην τέταρτη στροφή του ποιήματος (στίχοι 5-6) έχουμε ένα χιαστό σχήμα. Παρατηρούμε ότι οι δύο λέξεις που δηλώνουν τόπο ("Παλαμήδι" και "Γκάζι") βρίσκονται τοποθετημένες η πρώτη στην αρχή του πρώτου στίχου και η άλλη στο τέλος του δεύτερου στίχου, για να τραβούν αμέσως την προσοχή. Αντίθετα, οι άλλες δύο λέξεις που συμπληρώνουν το χιαστό σχήμα ("γιος" και "κόρη") βρίσκονται πιο κοντά η μια στην άλλη. **Μ' αυτό τον τρόπο ο ποιητής θέλει να τονίσει και να δώσει έμφαση στον τόπο ως αιτία της δυστυχίας των μοιραίων και όχι στα πρόσωπα.**

✓ **Ο ποιητής άλλοτε μιλάει σε α΄ πρόσωπο και δίνει την εντύπωση ότι ανήκει ο ίδιος στους μοιραίους** (γιατί υποφέρει για την κατάστασή τους) **κι άλλοτε δείχνει να απομακρύνεται και να σχολιάζει τη ζωή τους σε γ΄ πρόσωπο** (γιατί ο ίδιος είναι συνειδητοποιημένος και επιθυμεί οι συνάνθρωποί του να ξυπνήσουν από το λήθαργο).

✓ Στην ε΄ στροφή χρησιμοποιείται ένα είδος **διαλόγου** καθώς οι μοιραίοι προσπαθούν να δικαιολογήσουν την κακή τους ζωή.

✓ Στους στ. 5-6 της ε΄ στροφής (Ποιος φταίει; Ποιος φταίει;/ Κανένα στόμα / δεν το 'βρε και δεν το 'πε ακόμα) και στο τελευταίο στίχο της στ΄ στροφής (Προσμένουμε, ίσως κάποιο θάμα!) **ο ποιητής καταφεύγει στην ειρωνεία** για να δηλώσει πως οι άνθρωποι πρέπει να αγωνίζονται και να προσπαθούν να αλλάξουν τη ζωή τους, αντιδρώντας απέναντι στις κοινωνικές

αδικίες και την κοινωνική ανισότητα. Η μοιρολατρία και η παθητική στάση δε βοηθάει στην επίλυση των προβλημάτων της ζωής. **Οι άνθρωποι είναι αυτοί που φτιάχνουν τη μοίρα τους, γι' αυτό και πρέπει μόνοι τους να αφυπνιστούν και να πάρουν τη ζωή στα χέρια τους.**

✓ Στην γ' στροφή για να τονίσει με τρόπο αντιθετικό όλες τις ομορφιές της ζωής που οι «μοιραίοι» δεν μπορούν να χαρούν, **χρησιμοποιεί λυρικές εκφράσεις.** Στην στ' στροφή η παράθεση-συσσώρευση τριών επιθέτων (δειλοί, μοιραίοι, άβουλοι) με ανιούσα κλιμάκωση, τονίζει την αβουλία των ανθρώπων αυτών, την οποία ψέγει ο ποιητής.

✓ **Με τις παραστατικές εικόνες:** α' στροφή οι μοιραίοι πίνουν στην ταβέρνα, β' στροφή οι μοιραίοι σφίγγονται ο ένας πάνω στον άλλον, γ' στροφή η εικόνα του ήλιου και της θάλασσας, δ' στροφή ο ανάπηρος πατέρας, η άρρωστη γυναίκα, ο φυλακισμένος γιος, η ανήθικη κόρη και ε' στροφή οι μοιραίοι συνομιλούν, αναζητώντας τις αιτίες της δυστυχίας τους, **ο ποιητής χειρίζεται άψογα το ψυχογραφικό υπόβαθρο των προσώπων – μοιραίων.**

✓ Στα χαρακτηριστικά της γραφής του Βάρναλη θα πρέπει να του πιστωθεί και ο **αριστοτεχνικός τρόπος με τον οποίο κλιμακώνονται** -στις τέσσερις πρώτες στροφές- **οι ρεαλιστικές εικόνες του ποιήματος:**

- Στην πρώτη στροφή δίνεται μια γενική εικόνα της ζωής των μοιραίων μέσα στην υπόγεια ταβέρνα. Εκεί, μέσα σε πυκνούς καπνούς, βρισιές και τη στριγκή φωνή της λατέρνας, μια παρέα προλεταρίων πίνει για να ξεχάσει τα βάσανα της ζωής.
- Στη δεύτερη στροφή ο ποιητής επικεντρώνει περισσότερο την προσοχή του στα πρόσωπα που τον ενδιαφέρουν. Δείχνει πώς σφίγγεται ο ένας δίπλα στον άλλο, αναζητώντας λίγη παρηγοριά και συμπαράσταση. Μέσα στο τραγικό περιβάλλον αυτής της εικόνας, τα πρόσωπα ξεπροβάλλουν πιο τραγικά.
- Η επόμενη στροφή αποτελεί ένα λυρικό ξέσπασμα του ποιητή, ο οποίος περιγράφει με έντονα χρώματα ένα όμορφο και ειδυλλιακό περιβάλλον. Αυτή η ομορφιά της φύσης και της ζωής έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τις άθλιες συνθήκες διαβίωσης των μοιραίων, κάνοντας ακόμα πιο τραγική την εικόνα τους.
- Στην τέταρτη στροφή, τέλος, περιγράφεται με πολύ ρεαλιστικούς όρους το δράμα που ζουν κάποια συγκεκριμένα άτομα από τους μοιραίους. Ο ποιητής παρουσιάζει ανάγλυφο μπροστά στα μάτια μας τόσο το δράμα όσο και την αθλιότητα αυτής της περιθωριοποιημένης ομάδας ανθρώπων.

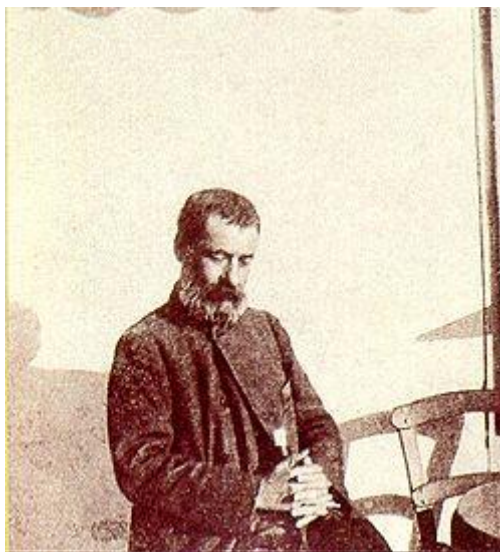
Λίνα λόνια για τον Αλ. Παπαδιαμάντη και το έργο του

Ο **Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης** (Σκιάθος 4 Μαρτίου 1851 - Σκιάθος 3 Ιανουαρίου 1911), «η κορυφή των κορυφών» κατά τον Κ. Π. Καβάφη, είναι ένας από τους σημαντικότερους Έλληνες λογοτέχνες, γνωστός και ως «ο άγιος των ελληνικών γραμμάτων». Έγραψε κυρίως διηγήματα, τα οποία κατέχουν περίοπτη θέση στη νεοελληνική λογοτεχνία.

Ο ίδιος σε ένα σύντομο αυτοβιογραφικό σημείωμα ιστορεί τη ζωή του:

"Εγεννήθην εν Σκιάθω, τῆ 4 Μαρτίου 1851. Ἐβγήκα ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον εἰς τὰ 1863, ἀλλὰ μόνον τῷ 1867 ἐστάλην εἰς τὸ Γυμνάσιον Χαλκίδος, ὅπου ἤκουσα τὴν Α΄ καὶ Β΄ τάξιν. Τὴν Γ΄ ἐμαθῆτευσά εἰς Πειραιᾶ, εἶτα διέκοψα τὰς σπουδὰς μου καὶ ἔμεινα εἰς τὴν πατρίδα. Κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1872 ὑπήγα εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος χάριν προσκυνήσεως, ὅπου ἔμεινα ὀλίγους μῆνας. Τῷ 1873 ἦλθα εἰς Ἀθήνας καὶ ἐφοίτησα εἰς τὴν Δ΄ τοῦ Βαρθακείου. Τῷ 1874 ἐνεγράφην εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν, ὅπου ἤκουα κατ' ἐκλογὴν ὀλίγα μαθήματα φιλολογικά, κατ' ἰδίαν δὲ ἠσχολούμην εἰς τὰ ξένας γλώσσας.

Μικρὸς ἐζωγράφιζα Ἁγίους, εἶτα ἔγραφα στίχους, καὶ ἐδοκίμαζα νὰ συντάξω κωμωδίας. Τῷ 1868 ἐπεχείρησα νὰ γράψω μυθιστόρημα. Τῷ 1879 ἐδημοσιεύθη "Ἡ Μετανάστις" ἔργον μου εἰς τὸ περιοδικὸν "Σωτήρα". Τῷ 1882 ἐδημοσιεύθη "Οἱ ἔμποροι τῶν Ἐθνῶν" εἰς τὸ "Μὴ χάνεσαι". Ἀργότερα ἔγραψα περὶ τὰ ἑκατὸν διηγήματα, δημοσιευθέντα εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας."

Η συγγραφική του πορεία

Ὁ Ἀλέξαντρος Παπαδιαμάντης, ποιητὴς μὲ τὸν πεζὸ τὸ λόγο, καὶ κάποτε, μὰ πολὺ σπάνια, μὲ τὸ στίχο, ἓνας ἀπὸ τοὺς ξεχωριστοὺς ἁρμονικοὺς ἀντιπροσώπους τῆς νέας καὶ ἄμουσης ἀκόμα σὲ πολλὰ ἐλληνικῆς ψυχῆς. Κωστῆς Παλαμᾶς, Ἡ Μοῦσα τοῦ Παπαδιαμάντη

Από τη στιγμή που γράφτηκε στο Πανεπιστήμιο άρχισε να δημοσιογραφεί και να κάνει μεταφράσεις από τα Γαλλικά και Αγγλικά, που είχε μάθει σε βάθος και που λίγοι τα γνώριζαν τόσο καλά στην εποχή του. Οι απολαβές του όμως ήταν πενιχρές και αναγκαζόταν να ζει σε φτωχικά δωμάτια, όντας πάντα ολιγαρκής και λιτοδίαιτος.

Η θέση του καλυτέρευσε κάπως, όταν γνωρίστηκε με τον προοδευτικό δημοσιογράφο και εκδότη Βλάση Γαβριηλίδη, που ίδρυσε την περίφημη για την εποχή της εφημερίδα *Ακρόπολη*. Η ζωή του όμως δεν άλλαξε. Αν και η αμοιβή του από την εργασία του στην "Ακρόπολη" ήταν υπέρογκη (έπαιρνε 200 και 250 δραχμές το μήνα), ενώ κέρδιζε αρκετά και από συνεργασίες του με άλλες εφημερίδες και περιοδικά, που ήταν περιζήτητες, η οικονομική του κατάσταση στάθηκε για πάντα η αδύνατη πλευρά του. Ήταν σπάταλος, ανοργάνωτος. Όταν έπαιρνε το μισθό του, πλήρωνε τα χρέη του στην ταβέρνα του Κεχριμάνη, (όπου έτρωγε είκοσι εφτά ολόκληρα χρόνια), έδινε το νοίκι, έστελνε στη Σκιάθο, μοίραζε στους φτωχούς, σπαταλούσε χωρίς σκέψη για την αυριανή μέρα. Κι έτσι έμενε πάντα φτωχός και στενοχωρημένος, χωρίς να μπορεί να αγοράσει ακόμη και τα στοιχειώδη, όπως ρούχα. Δεν μπορούσε να περιποιηθεί τον εαυτό του και η μεγάλη ανεμελιά του, συνοδευμένη από κάποια φυσική ραθυμία και νωθρότητα, με μια πλήρη αδιαφορία για τα βιοτικά, τον κρατούσε σε κατάσταση αθλιότητας. Άπλυτος, απεριποίητος, σχεδόν κουρελής, ενώ μπορούσε να ζει με αξιοπρέπεια, γιατί ήταν λιτότατος και ασκητικός, σκορπούσε τα λεφτά του και μόνο κάθε πρωτομηνιά είχε την ήμέραν συνέθη να είμαι Ενδεικτικό της σχέσης του με τα χρήματα ο Παύλος Νιρβάνας: όταν ο συνεργασίας του με την εφημερίδα "Το μισθό 150 δραχμές. Η απάντηση του εκατόν πενήντα. Με φτάνουνε εκατό». Η εργασία, το ξενύχτι και προπάντων το σιγάρο και η καθημερινή υπερβολική και τον έφεραν πρόωρα στο θάνατο.

χρήματα στην τσέπη του. «Κατ' εκείνην πλούσιος..» έχει γράψει κάπου. είναι το περιστατικό που αναφέρει Παπαδιαμάντης ξεκίνησε τη *Άστυ*", ο διευθυντής του προσέφερε Παπαδιαμάντη ήταν: «Πολλές είναι βασανισμένη αυτή ζωή, η εντατική ποτό που σιγά-σιγά του έγινε πάθος, το κούραση του κατέστρεψαν την υγεία

Γενικά στη ζωή του ήταν απλησίαστος. Του άρεσε η μοναξιά και η απομόνωση. Δεν έπιανε εύκολα φίλιες και ήταν πάντα επιφυλακτικός, κλεισμένος στον εαυτό του. Ελάχιστοι ήταν οι φίλοι του, όπως ο συγγραφέας και ερευνητής Γιάννης Βλαχογιάννης, ο ποιητής Μιλτιάδης Μαλακάσης και ένας δυο άλλοι. Ακόμα και προς το Βλάση Γαβριηλίδη, που του στάθηκε ως πατέρας, και τον ενθάρρυνε και τον βοηθούσε πάντα σε κάθε δύσκολη στιγμή του, δεν του έδειξε την αγάπη, που ίσως θα έπρεπε. Του άρεσε να ζει στον κλειστό εσωτερικό του κόσμο και να ζητά την πνευματική ανακούφιση, ζωγραφίζοντας τις αναμνήσεις του στα ποιήματά του και τον ποιητικότατο πεζό του λόγο στα διάφορα διηγήματά του, που τα περισσότερα ξαναζωντανεύουν τους παλιούς θρύλους του νησιού του.

Η ζωή του Παπαδιαμάντη μέρα με τη μέρα γινόταν δυσκολότερη. Η φτώχεια, το ποτό και η ασυλλόγιστη απλοχεριά του, έγιναν αιτία να φτάσει σε απελπιστική κατάσταση, παράλληλα με την επιβάρυνση της υγείας του. Οι φίλοι του, Μιλτιάδης Μαλακάσης, Επαμεινώνδας Δεληγιώργης, Παύλος Νιρβάνας, Δημήτριος Κακλαμάνος, Αριστομένης Προβελέγγιος κ.ά, διοργάνωσαν μια γιορτή στο Φιλολογικό Σύλλογο "Παρνασσός" το 1908 για τα λογοτεχνικά εικοσιπεντάχρονά του και κατάφεραν να συγκεντρώσουν ένα χρηματικό ποσό, προκειμένου να βγει από το οικονομικό αδιέξοδο. Πράγματι, ο Παπαδιαμάντης κατόρθωσε να πληρώσει τα χρέη του, να αγοράσει για πρώτη φορά καινούρια ρούχα κι ετοιμάστηκε να επιστρέψει στη Σκιάθο. Μάταια ο Νιρβάνας (γιατρός ο ίδιος) προσπάθησε ώστε να εισαχθεί στο νοσοκομείο. Στα τέλη του

Μαρτίου του 1908 έφυγε για το νησί του, με σκοπό να μην ξαναγυρίσει στην πόλη «της δουλοπαροικίας και των πλουτοκρατών», όπως ο ίδιος έγραψε.

Στο νησί του εξακολούθησε να κάνει τις μεταφράσεις που του έστειλε ο Γιάννης Βλαχογιάννης, για να έχει κάποιον πόρο ζωής, μα ύστερα από λίγο τα χέρια του πρήστηκαν και του ήταν δύσκολο να γράφει. Το ημερήσιο πρόγραμμά του περιλάμβανε πολύ πρωινό ξύπνημα, μια βόλτα στην ακρογιαλιά κι ύστερα εκκλησία. Μαζεύοντας τα ιστορικά του νησιού και τα παλιά χρονικά συνέθεσε τα τελευταία του διηγήματα πιο ώριμα και πιο ολοκληρωμένα.

Ο Παπαδιαμάντης πέθανε τον Ιανουάριο του 1911, υστέρα από επιδείνωση της υγείας του. Η κηδεία του τελέστηκε μέσα στο πένθος όλων των απλών ανθρώπων του νησιού. Με την είδηση του θανάτου του, το πένθος έγινε πανελλήνιο. Έγιναν επίσημα μνημόσυνα στην Αθήνα, στην Πόλη, στην Αλεξάνδρεια και αλλού. Ορισμένοι ποιητές έγραψαν εγκωμιαστικά τραγούδια (Μαλακάσης, Πορφύρας κ.ά.) και τα φιλολογικά περιοδικά της εποχής εξέδωσαν τιμητικά τεύχη, αφιερωμένα στη μνήμη του. Ο εκδοτικός οίκος *Φέξη*, λίγο αργότερα, άρχισε την έκδοση των έργων του, που έφτασαν τους έντεκα τόμους. Στα 1924, ο Ελευθερουδάκης εξέδωσε τα *Άπαντά* του με αρκετά ανέκδοτα διηγήματα. Το 1925 πραγματοποιήθηκε η γιορτή των αποκαλυπτηρίων της προτομής του στη Σκιάθο, ενώ στις εφημερίδες *Ελεύθερον Βήμα* και *Πολιτεία* δημοσιεύτηκαν τα τελευταία άγνωστα διηγήματά του. Το 1933, επισκέφτηκαν τη Σκιάθο τετρακόσιοι Γάλλοι διανοούμενοι, που μαζί με εκατόν πενήντα Έλληνες λογοτέχνες και άλλους θαυμαστές του, μίλησαν μπροστά στην προτομή του για το έργο του. Διηγήματα του Παπαδιαμάντη άρχισαν να εκδίδονται στα γαλλικά και πολλοί Γάλλοι ελληνιστές ασχολήθηκαν πλατύτερα με το έργο του. Το 1936 ο Γιώργος Κατσιμπαλής ετοίμασε την πρώτη βιβλιογραφία του, ενώ ξεκίνησε από τους Έλληνες λογοτέχνες η συστηματική κριτική του έργου του, άλλοτε θετική και άλλοτε αρνητική. Αν και η βιβλιογραφία γύρω από τη ζωή του είναι τεράστια, τόσο σε έκταση όσο και σε ποικιλία, σοβαρά κριτικά άρθρα δεν υπάρχουν ως το 1935, τα οποία να ανταποκρίνονται σε μία αντικειμενική μελέτη του έργου του.

Το έργο του

*Όπου και νά σᾶς βρίσκει τὸ κακό, ἀδελφοί
ὅπου και νά θολώνει ὁ νοῦς σας
μνημονεύετε Διονύσιο Σολωμὸ
καὶ μνημονεύετε Ἀλέξανδρο Παπαδιαμάντη.
Ὁδυσσεὺς Ἐλύτης, Τὸ Ἄξιον Ἐστί*

Μυθιστορήματα Η Γυφτοπούλα (1884), Η Μετανάστις (1880), Οἱ Ἐμποροὶ τῶν Εἰθῶν (1883)

Νουβέλες Βαρδιάνος στα σπόρκα (1893), Η Φόνισσα (1903), Τα Ρόδινα ἀκρογιαλῖα (1908), Χρῆστος Μηλιόνης (1885)

Ἀρκετά διηγήματα, ενδεικτικά τα: Η Αποσώστρα (1905), Η Γλυκοφιλούσα (1894), Η Σταχομαζώχτρα (1889), Κοκκῶνα θάλασσα (1900), Ο Αλιβάνιστος (1903), Ο Πανταρώτας (1891), Ὀνειρο στο κύμα (1900), Πατέρα στο σπίτι! (1895), Τ' Ἀγνάντεμα (1899), Της Κοκκῶνας το σπίτι (1893), Το Μοιρολόγι τῆς φώκιας (1908)

Ποιήματα : Στην Παναγίτσα στο Πυργί, Προς τὴν μητέρα μου (1880) κ.ά.

Η νουβέλα «Η ΦΟΝΙΣΣΑ»

Η *Φόνισσα* είναι νουβέλα του συγγραφέα Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη. Πρόκειται για το δεύτερο συγγραφικό έργο του και θεωρείται ένα από τα κορυφαία της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Είναι γραμμένο στην καθαρεύουσα και αποτελείται συνολικά από 17 κεφάλαια. Δημοσιεύθηκε για πρώτη φορά στο περιοδικό «Παναθήναια» σε συνέχειες από τον Ιανουάριο ως τον Ιούνιο του 1903, έχοντας τον υπότιτλο «κοινωνικόν μυθιστόρημα». Η πλοκή του εκτυλίσσεται στην ιδιαίτερη πατρίδα του συγγραφέα, τη Σκιάθο.

Κεντρικό πρόσωπο της ιστορίας είναι η **Φραγκογιαννού**, μία ηλικιωμένη χήρα, η οποία έζησε μια βασανισμένη ζωή ως παιδί, ως σύζυγος, ως μητέρα και ως γιαγιά, μαθημένη πάντα να υπηρετεί χωρίς αντιρρήσεις τους ανθρώπους του περιβάλλοντός της. **Η πείρα τής δίδαξε ότι η ζωή για μια γυναίκα είναι γεμάτη βάσανα και η θεωρία της ήταν ότι η γέννηση ενός κοριτσιού δεν φέρνει παρά δυστυχία, όχι μόνο στο ίδιο το παιδί, αλλά και στην οικογένειά του, ιδίως αν είναι φτωχή.**

Ένα βράδυ καθώς ξενυχτάει στην κούνια της άρρωστης νεογέννητης εγγονής της, περνούν απ' το μυαλό της όλες οι δύσκολες στιγμές της ζωής που έζησε. Το μυαλό της θολώνει και σκοτώνει το βρέφος προκαλώντας του ασφυξία, ενώ ο θάνατος θεωρείται από τον γιατρό φυσιολογικός. Αν και αρχικά νιώθει τύψεις, κατά βάθος δεν μετανιώνει για την πράξη της. Αντίθετα, τής γίνεται έμμονη ιδέα ότι η μοίρα την έχει τάξει να σώσει τον κόσμο απαλλάσσοντάς τον από μικρά κορίτσια.

Τα επόμενα εγκλήματά της έχουν για θύματα τρία μικρά αθώα κοριτσάκια, χωρίς πλέον καθόλου τύψεις, αλλά και χωρίς να είναι σε θέση να συνειδητοποιήσει το κακό που έχει κάνει. Η χωροφυλακή την υποψιάζεται και αποφασίζει να τη συλλάβει, με αφορμή όμως ένα έγκλημα που δεν έχει διαπράξει. Ένα κοριτσάκι πνίγηκε μέσα σ' ένα πηγάδι και κοντά του βρισκόταν η Φραγκογιαννού. Αν και ευχήθηκε να πνιγεί το παιδί, η ίδια ποτέ δεν το έσπρωξε.

Στην προσπάθειά της να ξεφύγει από τους χωροφύλακες, η Φραγκογιαννού αποφασίζει να καταφύγει στο ερημητήριο ενός ασκητή και να του εξομολογηθεί τα αμαρτήματά της. Τη στιγμή όμως που προσπαθεί να ξεπεράσει ένα στενό πέρασμα, η παλίρροια την προλαβαίνει και η γερόντισσα πεθαίνει, ανάμεσα στην ανθρώπινη και τη θεία δίκη.

Το βιβλίο έχει δεχθεί μία σειρά αναλύσεων τόσο από λογοτεχνικής, όσο και από εγκληματολογικής και ποινικής προσέγγισης. Ο τρόπος που ο συγγραφέας προσπάθησε να διεισδύσει στην ψυχή της ηρωίδας θεωρήθηκε μοναδικός, τη στιγμή που παράλληλα μεταφέρεται στον αναγνώστη ο ευρύτερος περίγυρος του νησιού, η θέση της γυναίκας στη μικρή κοινωνία και οι αντιθέσεις μεταξύ των φτωχών χωρικών και των αρχόντων της εποχής.

Η νουβέλα έχει ανεβεί και στη σκηνή ως θεατρική παράσταση, έχοντας δεχθεί μία σειρά διασκευών από πολλούς Έλληνες σκηνοθέτες. Το 1974 γυρίστηκε και ως κινηματογραφική ταινία σε σκηνοθεσία του Κώστα Φέρρη με πρωταγωνίστρια τη Μαρία Αλκαίου.

- ✓ Ποιες είναι οι κοινωνικές συνθήκες που οδηγούν τους ήρωες του συγκεκριμένου έργου στο περιθώριο της ζωής;
- ✓ Ποιοι ρόλοι και στερεότυπα για τα δύο φύλα, αναπαράγονται, κρίνονται ή ανατρέπονται στα παρακάτω κείμενο;
- ✓ Ποια διαφοροποίηση διαπιστώνετε στον τρόπο με τον οποίο ο άντρας και η γυναίκα παρουσιάζονται να δρουν και να αλληλεπιδρούν με το κοινωνικό τους περιβάλλον; Πώς καταγράφονται εκφραστικά αυτές οι διαφοροποιήσεις;
- ✓ Εντοπίστε τα χαρακτηριστικά της γραφής του λογοτέχνη Αλ. Παπαδιαμάντη μέσα από τα συγκεκριμένο έργο του. Πώς χειρίζεται το ψυχογραφικό υπόβαθρο των ηρώων του; Με ποιους λογοτεχνικούς τρόπους το υποστηρίζει;

«Η ΦΟΝΙΣΣΑ

✓ Μέσα στην ανδροκρατούμενη κοινωνία στην οποία ζούσε η Φραγκογιαννού, η γυναίκα ήταν παραμερισμένη και καταπιεσμένη και η θέση της ήταν υποβαθμισμένη. Έτσι σύμφωνα με όσα ανφέρει ο συγγραφέας:

- Οι γονείς δεν ήθελαν να αποκτούν κορίτσια αλλά αγόρια, γι' αυτό οι επιτήδριοι έδιναν στις γυναίκες το παλικαροθότανο για να γενήσουν αγόρια.
- Τα κορίτσια θεωρούνταν βάρος γιατί έπρεπε να προικιστούν.
- Ως προς τη διανομή των περιουσιακών στοιχείων οι γονείς ευνοούσαν τα αγόρια σε βάρος των κοριτσιών.
- Ήταν δύσκολο να παντρευτεί ένα κορίτσι, επειδή τα παλικάρια ήταν λιγότερα η Φραγκογιαννού παρουσιάζεται -πολλά ξενιτεύονταν- και επειδή οι υποψήφιοι γαμπροί προέβαλλαν υπερβολικές απαιτήσεις στο ζήτημα της προίκας.
- Η επιλογή του συζύγου γινόταν από τους γονείς και όχι από την υποψήφια νύφη.
- Η γυναίκα ήταν το αδύναμο μέρος και εξαφανιζόταν πίσω από τη σκιά του άντρα της, σε σημείο που να μη χρησιμοποιούν γι' αυτή το δικό της όνομα, παρά μια προσωνυμία, η οποία προέρχονταν από το όνομα ή από τη συνένωση του ονόματος και του επωνύμου του άντρα της (: η γυναίκα του Περιβολά=η Περιβολού, η γυναίκα του Γιάννη Φράγκου=η Φραγκογιαννού) και με αυτή την προσωνυμία ήταν γνωστή.
- Γενικά, η μοίρα της γυναίκας ήταν να υπηρετεί τους πάντες, χωρίς να κάνει τίποτε για όφελος ή για ευχαρίστηση του εαυτού της.

✓ Η Φραγκογιαννού παρουσιάζεται να κάνει κάποιες σκέψεις σχετικά με τα κορίτσια και τα αγόρια, τις οποίες υπαγορεύει η θέση της γυναίκας στην οικογένεια, στην κοινωνία και οι προσωπικές εμπειρίες της ίδιας. Οι σκέψεις της αυτές αιτιολογούν και τις πράξεις της:

- **Τα κορίτσια** προξενούν πολλά βάσανα και κόπους στους άλλους, αλλά υποφέρουν και τα ίδια. Είναι προτιμότερο να μη γεννιούνται. Κι αν γεννηθούν, πρέπει να θανατώνονται τη στιγμή της γέννησής τους.
- **Αντί να κάνει κανείς** πολλά κορίτσια και να βασανίζονται κι αυτά και ο ίδιος, είναι προτιμότερο να μη παντρεύεται.
- Ένα από τα βάσανα των γονιών για τα κορίτσια είναι η δυσκολία να αποκατασταθούν αυτά με γάμο. Επειδή οι **υποψήφιοι γαμπροί είναι λιγότεροι** λόγω της φυγής τους στα ξένα και των υπερβολικών απαιτήσεών τους στο θέμα της προίκας, η αποκατάσταση των κοριτσιών είναι ένα μαρτύριο.
- Σε όλη της τη ζωή η Φραγκογιαννού ήταν δούλα των άλλων: των γονέων της, του συζύγου της, των παιδιών και των εγγονιών της. Η μητέρα της ήταν στρίγκλα και την είχε αδικήσει στην προίκα. Η ζωή της ήταν βασανισμένη, αφού είχε στους ώμους της όλες τις οικογενειακές ευθύνες και ένα **σύζυγο ανίκανο και άβουλο**. Λόγω της φτώχειας, υποβαλλόταν σε συνεχείς οικονομίες για να αναθρέψει εφτά παιδιά, που με τη σειρά τους της πρόσφεραν πίκρες.
- **Η Φραγκογιαννού ήταν σκληρή γυναίκα με «ήθος ανδρικών» και δύναμη χαρακτήρα**. Δεν είναι τυχαίο που, παρά τις τύψεις της, υλοποιεί τη βρεφοκτονία.
- Έκφραση των απόψεων της Φραγκογιαννούς είναι η αναφορά του **χάρου**, όταν γινόταν λόγος για κορίτσια, και οι **κατάρες** της για μικρά κορίτσια (*να μην επιβιώσουν και να μην προλάβουν να μεγαλώσουν*)
- Η ηρωίδα είναι θεοσεβούμενος χαρακτήρας, αλλά διαπράττει αποτρόπαια εγκλήματα, ενάντια σε κάθε θρησκευτικό και ηθικό νόμο. Στην προσπάθειά της να γεφυρώσει το χάσμα ανάμεσα στην έμμονη ιδέα της και στη συνείδησή της καταφεύγει στην εξομολόγηση και την προσευχή στον Αϊ-Γιάννη.

- ✓ Στο διήγημα του Παπαδιαμάντη αντικατοπτρίζεται η εικόνα της νησιώτικης κοινωνίας του 19^{ου} αιώνα, με τη στερημένη ζωή των ανθρώπων της, με τις αγροτικές ασχολίες, την ξενιτιά, τον αγώνα για την εξασφάλιση της προίικας και την αποκατάσταση των κοριτσιών. Η ζωή των ανθρώπων φαίνεται στενά συνυφασμένη με τη θρησκεία και ακολουθεί το τυπικό της.
- **Οι γυναίκες** σηκώνουν στους ώμους τους το σταυρό του μαρτυρίου, υποφέρουν από τις κακουχίες της ζωής και παντρεύονται τον οποιοδήποτε αποδέκτη της προίικας τους για να μη μείνουν γεροντοκόρες.
  - **Οι άντρες** βρίσκονται σε πλεονεκτική θέση, μπορούν να ορίζουν τη ζωή τους όπως θέλουν, έχουν απόλυτη ελευθερία κινήσεων, η κοινωνία τους αντιμετωπίζει με σεβασμό, ξενιτεύονται για να βρουν δουλειά και διαλέγουν για γυναίκα τους εκείνη που- έχοντας μεγάλη προίικα- υπόσχεται άνετη οικονομική ζωή.
  - Τα λόγια των ηρώων του Παπαδιαμάντη είναι ανάλογα του χαρακτήρα τους. Η Φραγκογιαννού με «ήθος ανδρικών» καταφεύγει στη χρήση φράσεων (:να μη σώσουν!.., να μην πάνε παραπάνω!, καρυδοπνίγουν) που δεν εκστομίζονται εύκολα από γυναικείο στόμα και μάλιστα μάνας.

✓ **Η Φόνισσα είναι ένα δυνατό ψυχογραφικό έργο** που καταγράφει τον αβυσσαλέο ψυχισμό μιας γυναίκας με πειστικότητα και αληθοφάνεια. Άλλωστε, **ο ρεαλισμός είναι ένα από τα βασικά γνωρίσματα του έργου του Παπαδιαμάντη**. Ο συγγραφέας ζωντανεύει και την παραμυθική λεπτομέρεια σε σχέση με το χώρο και τα πρόσωπα και επιμένει στην περιγραφή της φύσης. Αποκαλύπτει με την τέχνη του τη σκληρή πραγματικότητα και δίνει αληθινή πνοή στους ήρωές του.

▪ Στο συγκεκριμένο έργο, **περιγράφει με ρεαλισμό το φτωχικό σπίτι της κόρης της Φραγκογιαννούς** («Μισοπλαγιασμένη... να σκάση...»), **τη μορφή της Φόνισσας** («η θεια-Χαδούλα, η κοινώς καλούμενη Γιαννού η Φράγκισσα...των χειλέων της»), **τα εγκλήματά της** («Η γυνή η άρρωστη... αναίσθητη»), **το χώρο του πνιγμού της** («Η Φραγκογιαννού έτρεξεν... εις το στέρνον της») **και ζωντανεύει μπροστά στα μάτια του αναγνώστη τη σκληρή πραγματικότητα που ώθησε τη Φραγκογιαννού στα εγκλήματά της** («Εις τους λογισμούς της ... των εγγόνων της»).

▪ Στο κείμενο υπάρχουν πάρα πολλές **εικόνες και παραστατικές σκηνές** που δίνονται με λεπτομέρειες και ρεαλισμό. Χαρακτηριστικός είναι ο ρεαλισμός της περιγραφής δύο σκηνών: α. του φόνου των δύο κοριτσιών και β. της καταδίωξης και του πνιγμού της Φραγκογιαννούς.

▪ Σε πολλά σημεία χρησιμοποιείται ο **διάλογος**, που διακόπτει τη μονοτονία της **αφήγησης** και της **περιγραφής** με τη ζωντάνια, τη συντομία, την περιεκτικότητα και την αμεσότητα του. Οι φράσεις των διαλεγόμενων είναι σύντομες και η γλώσσα τους λαϊκή και όχι λόγια. Χαρακτηριστικός είναι ο εκτενής διάλογος με τα δύο κοριτσάκια, τα οποία χρησιμοποιούν παρεφθαρμένες λέξεις (*πίτι* (σπίτι), *πατέλας* (πατέρας), *ζω* (εδώ)..)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

El.wikipedia.org /Κ. Βάρναλης

El.wikipedia.org /Αλ. Παπαδιαμάντης